

А. В. Білецький,

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри соціології Національного університету «Києво-Могилянська академія»

ДО АНАЛІЗУ ПОКАЗНИКІВ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті аналізуються стан та основні тенденції поширення корупційних злочинів в Україні та пропонуються шляхи подальшої протидії їм.

Ключові слова: корупційні злочини, запобігання корупційним злочинам, кримінологічні показники, сучасний стан.

Аннотация. В статье анализируются состояние и основные тенденции распространения коррупционных преступлений в Украине и предлагаются пути дальнейшего противодействия им.

Ключевые слова: коррупционные преступления, предотвращение коррупционных преступлений, криминологические показатели, современное состояние.

Abstract. The article analyzes the situation and the main trends of the spread of corruption crimes in Ukraine and proposes ways to further counteract them.

Key words: corruption offenses, prevent corruption offenses, criminological indicators, state of the art.

Постановка проблеми. Ситуація з корупцією в країні продовжує залишатись актуальною протягом останніх років: постійно відкриваються кримінальні провадження стосовно службових осіб різного рівня, виникають корупційні скандали в тих чи інших органах державної влади і місцевого самоврядування, правоохоронних органах. У державі були створені нові антикорупційні органи, які займаються розслідуванням високопосадової корупції: Національне антикорупційне бюро України і Спеціалізована антикорупційна прокуратура. Однак значних успіхів у запобіганні та протидії корупції не вдалося досягти.

Аналіз досліджень і публікацій. Розуміючи значущість проблеми корупції та її злочинних проявів для держави, у своїх роботах його досліджували такі науковці: О. Ю. Бусол, В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. І. Мельник, Є. В. Невмержицький, В. Ф. Нестерович, Е. В. Расюк, М. І. Хавронюк, Г. Л. Шведова, О. Ю. Шостко та ін. Утім з кожним роком стан поширення корупційних злочинів змінюється, що призводить до необхідності нового вивчення цієї ситуації.

Мета та завдання дослідження полягають в аналізі сучасних показників корупційних злочинів в Україні.

Вклад основного матеріалу. Чотири роки тому Україна стала на шлях до євроінтеграції; були обрані вектори розвитку нашої країни, які передбачали реалізацію першочергових реформ і програм. Такими реформами є: реформа системи націо-

© Білецький А. В., 2018

нальної безпеки та оборони, оновлення влади та антикорупційна реформа, судова реформа, реформа правоохоронної системи, децентралізація та реформа державного управління, дерегуляція та розвиток підприємництва, реформа системи охорони здоров'я, податкова реформа, програма енергозалежності, програма популяризації України у світі (відповідно до положень Указу Президента України «Про Стратегію сталого розвитку “Україна–2020”» [1]). Стовпом серед них стоїть саме антикорупційна реформа. Відповідно до дослідження Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва, корупція в Україні для громадян залишається серйозною проблемою (44% відповідей) [2]. Про загрозливість масштабів корупції та її злочинних проявів свідчить і офіційна статистика Генеральної прокуратури України (далі – ГПУ). Пропонуємо розглянути її детальніше за допомогою кримінологічних показників рівня, динаміки, коефіцієнта злочинної інтенсивності і структури.

Рівень корупційних злочинів було проаналізовано на основі даних статистики ГПУ за статтями 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, 354, 364, 364¹, 365², 368–369², котрі належать у Кримінальному кодексі України до корупційних (табл. 1).

Таблиця 1

Рівень корупційних злочинів в Україні за 2013–2017 рр.

Найменування показника	Роки				
	2013	2014	2015	2016	2017
Загальна кількість зареєстрованих злочинів	563 560	529 139	565 182	592 604	523 911
Загальна кількість зареєстрованих корупційних злочинів (частка у структурі злочинності)	22 565 (4%)	18 602 (3,5%)	18 601 (3,2%)	18 851 (3,1%)	20 706 (3,9%)
Кількість осіб, яким було вручено повідомлення про підозру	11 182	8 480	7 489	7 009	8 520

Згідно з цими даними ми бачимо, що найбільша кількість злочинів була зареєстрована в 2013 та 2017 рр. У 2014 р. рівень корупційних злочинів дещо зменшився – на 18% (рис. 1). Однак у наступні роки спостерігається тенденція до збільшення рівня цих злочинів. Зменшення рівня цих злочинів навряд чи пов'язано з успіхом антикорупційної реформи, яка розпочалась відразу після подій Революції Гідності. Зазначимо і про залежність рівня корупційних злочинів від рівня корупції: збільшення останньої неминуче тягне за собою збільшення і її найбільш небезпечних проявів.

Подальше збільшення кількості зареєстрованих кримінальних проваджень з 2015 по 2017 р. пояснюється не стільки соціально-економічною ситуацією в країні, скільки збільшенням частки громадян, які повідомляють про факти вчинених корупційних злочинів. Це пов'язано із тим, що у громадськості з'явилися додаткові інструменти, які дозволяють виявляти корупційні правопорушення. Так, Transparency International здійснила запуск та супровід онлайн-системи публічних закупівель

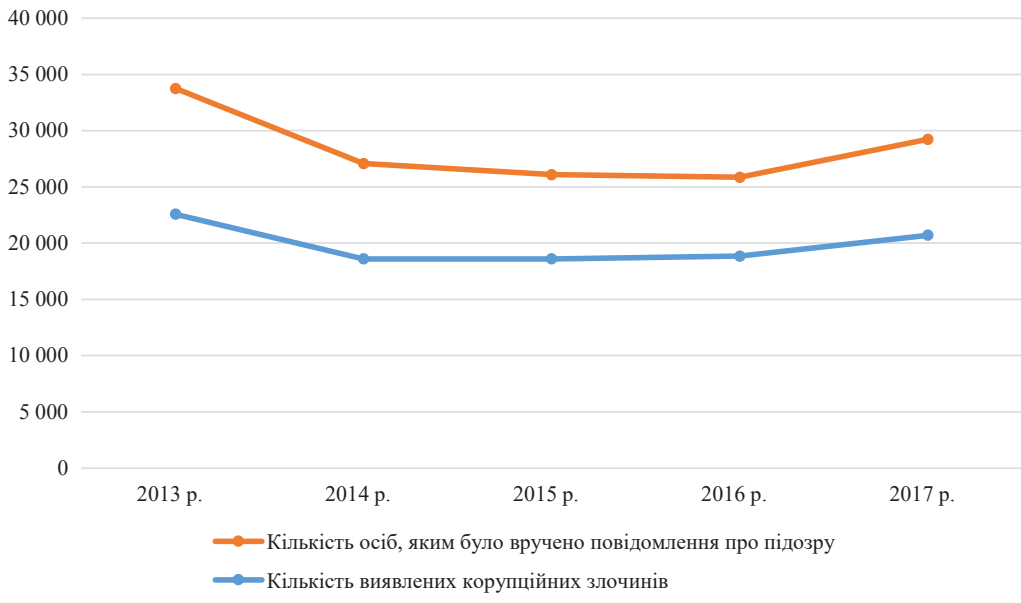

Рис. 1. Динаміка корупційних злочинів в Україні протягом 2013–2017 рр.

Prozorro. Перехід на електронний документообіг зробив весь процес прозорим та підзвітним, давши змогу громадськості здійснювати контроль за витрачанням державних та комунальних коштів, що є базисом для викорінення і системного запобігання корупції. Використання цієї системи дало можливість зекономити 32,73 млрд грн бюджетних коштів у період з 1 серпня 2016 р. по 23 жовтня 2017 р. [3]. Завдяки трьом антикорупційним організаціям – Центр «Ейдос», Transparency International Україна, Центр політико-правових реформ – відбувся запуск Національного агентства з питань запобігання корупції, було запроваджено систему державного фінансування політичних партій та громадського контролю за прозорістю партійних фінансів. Також завдяки цим організаціям став можливим запуск системи електронного декларування доходів та майна публічних службовців [3]. Усі ці електронні системи контролю дозволили громадськості набагато ефективніше виявляти випадки корупційних правопорушень, про що свідчать численні антикорупційні розслідування, які базуються на даних, отриманих саме з цих джерел інформації.

Наступним поясненням збільшення рівня корупційних злочинів є взяття Україною на себе різного роду міжнародних зобов'язань. Наша країна була змушена активізувати діяльність з виявлення корупційних злочинів і встановлення осіб, які їх вчинили, оскільки цього вимагали міжнародні фінансові установи (Міжнародний валютний фонд, Європейський банк реконструкції і розвитку, Світовий банк). Тому низкою програмних документів визначено, що протидія корупційним злочинам є пріоритетним напрямом боротьби зі злочинністю в державі.

Про збільшення рівня корупції та її злочинних проявів у країні свідчать і щорічні дослідження, які проводяться як міжнародними, так і українськими неурядовими організаціями. Так, Україна здобула 30 балів зі 100 можливих у дослідженні міжнародної неурядової організації Transparency International «Індекс сприйняття корупції» (СРІ) за 2017 р. і посіла 130-те місце (зі 180 країн) [4]. За даними вітчизняного Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва, поширеність корупції і її злочинних проявів у нашій країні оцінюється населенням як надзвичайно висока: 90% вважають її поширеною високою мірою, 50% опитаних вказали, що корупційні злочини дуже поширені, а ще близько 38% – що це явище достатньо поширене. Сферами, в яких, на думку населення, корупція найбільш розповсюджена, є суд (52% опитаних вказали, що тут вона дуже поширена), Верховна Рада (51% відповідних оцінок), органи прокуратури (45%), Уряд (43%), митні органи (39%), медичні установи (39%). Водночас скоріше як корумповані оцінюють переважну більшість організацій та установ; перевага позитивних оцінок над негативними має місце лише у церкві (+32%), громадських організацій (+11%) та ЗМІ (+1%). Найгіршим же цей баланс є у Верховній Раді (-75%), судів (-73%), медичних установ (-71%), тоді як найменш корумпованими вважають церкву, громадські організації та ЗМІ [5].

Про поширення корупційних злочинів у країні свідчить і коефіцієнт злочинної інтенсивності. Використовуючи дані статистики Державної служби статистики та ГПУ за відповідні проміжки часу, можемо вирахувати цей показник (табл. 2). Виходячи з даних табл. 2, можна констатувати, що найвищі коефіцієнти спостерігаються в 2013 та 2017 рр., коли рівень корупційних злочинів був найвищим. При цьому середній показник коефіцієнта злочинної інтенсивності за п'ять років становить 4,5.

Таблиця 2

**Коефіцієнт злочинної інтенсивності корупційних злочинів у розрахунок
на 10 тис. населення за 2013–2017 рр. в Україні**

Роки	Чисельність постійного населення (на 1 січня, тис. осіб) за даними Держстату України	Кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень	Коефіцієнт злочинної інтенсивності, злочинів на 10 тис. осіб
2013	45 372 700	22 565	4,97
2014	45 245 900	18 602	4,11
2015	42 759 700	18 601	4,35
2016	42 590 900	18 851	4,42
2017	42 414 900	20 706	4,88

Наступним елементом аналізу виступає структура корупційних злочинів. Структура вимірюється за показником питомої ваги корупційних злочинів у загальній кількості зареєстрованих злочинів, а також як відношення частки до цілого щодо окремих видів корупційних злочинів у їх статистичній сукупності.

Структура злочинів розглядуваної категорії протягом аналізованого періоду не зазнає суттєвих змін (рис. 2).

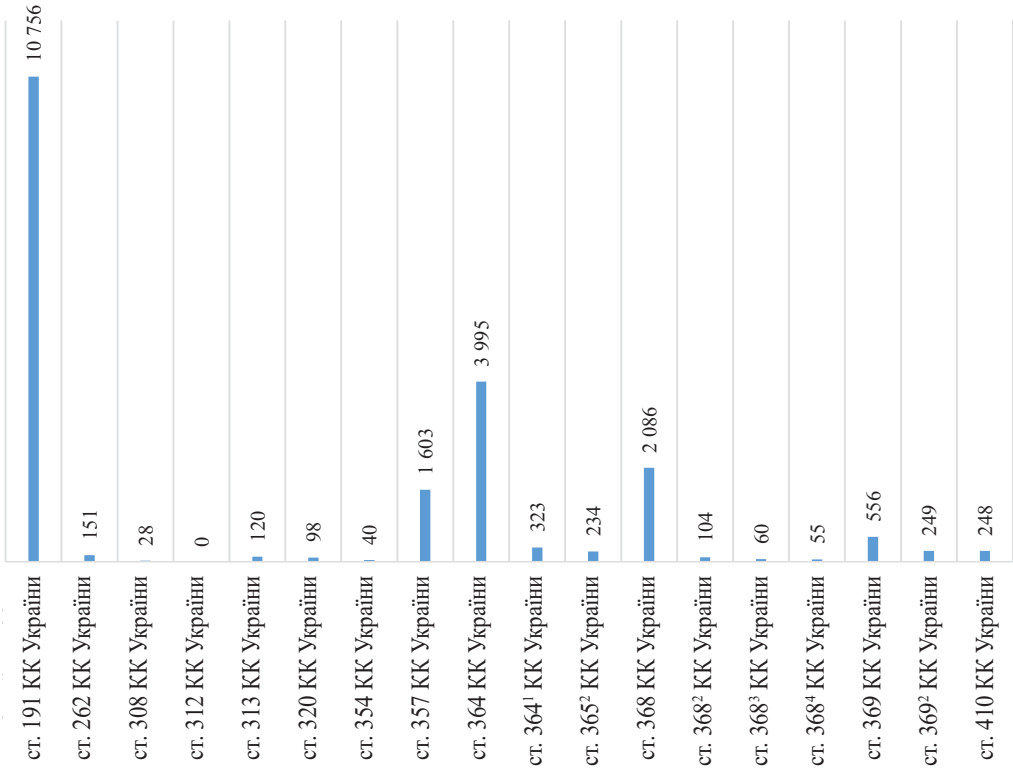

Рис. 2. Структура корупційних злочинів в Україні в 2017 р.

У структурі корупційних злочинів не тільки протягом 2017 р., але й усього аналізованого періоду переважають привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК України), зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України), викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження (ст. 357 КК України), прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК України) (рис. 3).

Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем протягом аналізованого періоду в середньому складає приблизно 10 868 злочинів. Після 2013 р. відбулося скорочення цього виду посягання на 22% у 2014 р., на 2% у 2015 р. на 5% у 2016 р. (розрахунок за ланцюговим рядом). І тільки в 2017 р. рівень цього злочину збільшився на 9% відносно 2016 р.

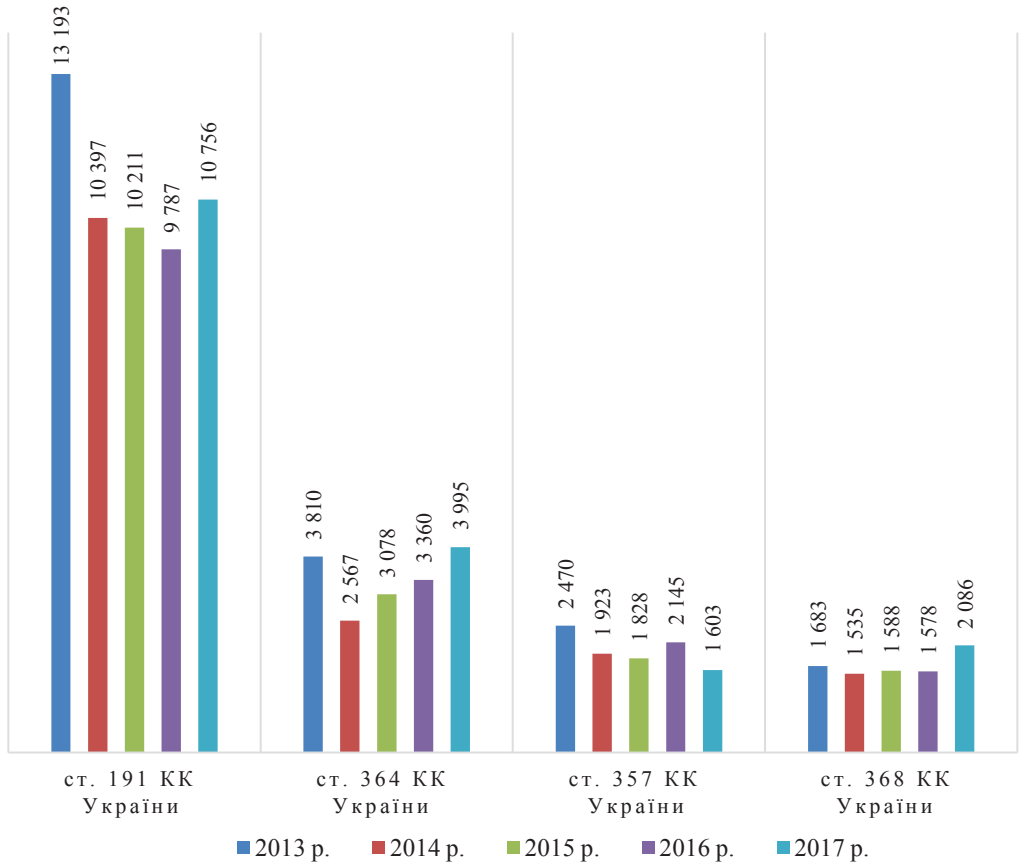

Рис. 3. Найбільш поширені корупційні злочини в Україні за 2013–2017 рр.

Наступними за поширеністю були випадки *зловживання владою або службовим становищем*. Протягом 2013–2014 рр. кількість злочинів скоротилась на 33%, однак в подальшому має місце тенденція до зростання таких посягань. Така статистика може пояснюватись підвищенням активності правоохоронних органів щодо запобігання та протидії корупційним злочинам, погіршенням рівня правової підготовки управлінських рішень, збільшенням кількості тих із них, які приймаються зі зловживанням владою або службовим становищем [6, с. 221].

Третім за поширеністю злочином є *викрадення, привласнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження*. Його рівень протягом 2013–2017 рр. характеризується коливаннями в бік зменшення із невеликим збільшенням лише у 2016 р.

Останнім найпоширенішим корупційним злочином є *прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою*. У середньому про-

тягом 2013–2016 рр. кількість зареєстрованих правопорушень за ст. 368 КК України була близько 1500–1600. І лише в 2017 р. відбулось зростання зазначеної кількості до 2086 злочинів.

Частка кожного окремого злочину в структурі корупційних злочинів має такий вигляд: ст. 191 КК України – 51,9%; ст. 262 КК України – 0,7%; ст. 308 КК України – 0,1%; ст. 312 КК України – 0%; ст. 313 КК України – 0,5%; ст. 320 КК України – 0,4%; ст. 354 КК України – 0,1%; ст. 357 КК України – 7,7%; ст. 364 КК України – 19,2%; ст. 364¹ КК України – 1,5%; ст. 365² КК України – 1,1%; ст. 368 КК України – 10%; ст. 368² КК України – 0,5%; ст. 368³ КК України – 0,2%; ст. 368⁴ КК України – 0,2%; ст. 369 КК України – 2,6%; ст. 369² КК України – 1,2%; ст. 410 КК України – 1,1%.

Висновки. Виходячи з наведеного, ми можемо спостерігати таку ситуацію: незважаючи на те, що одним із ключових напрямів розвитку України є боротьба з корупцією, рівень її злочинних проявів, на жаль, не зменшується. На це вказують як авторитетні міжнародні дослідження, так і національні соціологічні опитування. На сьогодні запобігати і протидіяти корупційним злочинам налаштовані лише деякі з правоохоронних органів та громадськість. Відсутність політичної волі до протидії, перешкоджання здійсненню запобіжної діяльності, втручання державних діячів у процес досудового розслідування корупційних злочинів – усе це неминуче призводить до того, що Україна втрачає позиції на світовій арені. Подальші дії слід зосереджувати саме на викориненні толерантності до корупції та її злочинних проявів і усуненні перешкод у процесі розслідування таких правопорушень.

Список використаних джерел

1. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: затв. Указом Президента України від 12.01.2015 № 5/2015. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> (дата звернення: 14.10.2018).
2. Побутова корупція: де, як і чому? Інфографіка. URL: <https://dif.org.ua/article/pobutova-koruptsiya-de-yak-i-chomu> (дата звернення: 14.10.2018).
3. Здобутки членів коаліції РПП. URL: <https://rpr.org.ua/zdobutky/> (дата звернення: 14.10.2018).
4. Темпи ефективності боротьби з корупцією в Україні за рік знизилися вдвічі – Індекс сприйняття корупції 2017. URL: <https://ti-ukraine.org/news/tempy-efektyvnosti-borotby-z-koruptsiieiu-v-ukraini-za-rik-znyzylisia-vdvichi-indeks-spryiniattia-koruptsii-2017/> (дата звернення: 01.03.2018).
5. Корупція у повсякденному житті українців: За що даємо хабарі? Кому і чому? URL: <http://dif.org.ua/article/koruptsiya-u-povsyakdennomu-zhitti-ukraintsiv-za-shcho-daemo-khabari-komu-i-chomu345654> (дата звернення: 01.03.2018).
6. Кулик О. Г., Наумова І. В., Бова А. А. Злочинність в Україні: фактори, тенденції, протидія (2002–2014 рр.): монографія. Київ: ДНДІ МВС України, 2015. 362 с.